

Üstün Yeteneklilerin Özellikleri ve Eğitimleri

Prof. Dr. Ümit Davaslıgil

Her üstün yetenekli birey, bir diğerinden farklı özelliklere sahiptir. Örneğin, bir üstün yetenekli öğrenci matematik ve fen alanlarında başarılı olabileceği gibi, bir başkası sosyalde daha başarılı olabilir; ya da ender de rastlansa hem sosyal hem de matematik ve fen alanlarında başarılı olabilir. Bu nedenle, aşağıda verilen özelliklerin sadece genelde görülebilecek nitelikler olduğunun, hepsinin tek bir bireyde toplanamayacağını ve her bir farklı bireyde farklı özellik birleşimlerinin görülebileceğinin anlaşılmasında yarar vardır.

Fiziksel Özellikleri

Genelde;

- *Fiziksel yapı ve genel sağlıkları* normalin üstündedir. Ataman'ın (1974) altı-yedi yaş Türk çocukları üzerinde yaptığı araştırmaya göre, Üstün Yetenekli Kümesinin boy, ağırlık, baş anterio-posterio çap ve akciğer kapasitesi ölçümleri, Normal Altı Yetenekli Kümesindekilere göre daha yüksek bulunmuş ve aradaki farkın p

- Üstün nitelikte *sinir sistemine* sahiptirler.

- Aşırı duyarlı sinir sistemine sahip olmaları normal yaşlılarına oranla daha fazla *hareketli* olmalarına yol açabilir. Bebeklik döneminde daha az uyku gereksinimi duymalarıyla dikkat çekebilirler. Yüksek fiziki enerjiye sahip üstün çocuklar, hiperaktif çocuklarla karıştırılmamalıdır. Hiperaktif çocuklar istemli dikkat ve davranış denetimini gerçekleştiremezler. Oysa bu tür üstün çocuklar çok aktif olmalarına karşın, çok az hiperaktivite

semptomları gösterirler: ilgilendikleri zaman dikkatlerini yoğunlaştırabilirler ve sadece zihinsel uyarıcının yetersiz olduğu durumlarda kendilerinde amaçsız hareketlilik görülebilir. Ancak üstün olup gerçek hiperaktif çocuklara rastlamak da mümkündür.

- *Duyu organları* keskindir. Bebeklerde bu aşırı duyuşal uyarılabilirlik, battaniyelerini üstlerinden atma, giyim eşyalarındaki markalardan, altlarının ıslanmasından rahatsız olma, gürültüye yoğun tepki gösterme şeklinde ifade bulabilir. Ayrıca, bu aşırı duyarlılıkları tad alma duyularında da görülebilir. Örneğin iki değişik fabrikanın ürettiği meyve suyu arasındaki ufak farkı hissedebilirler.
- *Olgunlaşma* daha hızlı bir seyir gösterir.
- *Kuvvetlidirler* ve koordinasyon gerektiren faaliyetlerde tepkileri daha *hızlıdır* (Ataman, 1984; Hallahan & Kauffman, 1978; Whitmore, 1980).

Sosyal Gelişim Özellikleri

Genelde;

§ Kendilerinden *büyük* çocuklarla karmaşık oyun oynama eğilimindedirler.

- *Karşısındakilerin düşüncelerini, duygularını ve isteklerini kestirebilme* yeteneğine sahiptirler.
- Grup içindeki liderliğin amacı ve işlevini kavrayabilmeleri ve diğerlerinin gereksinim ve ilgilerine duyarlı olabilmeleri nedeniyle, genellikle *lider olma* eğilimindedirler. Hem liderlik için arzulanan kişilik özelliklerine hem de geniş ilgi alanına sahip olmaları liderlik potansiyellerini daha da artırır.
- *Esprî* yetenekleri gelişmiştir.

Kişilik Özellikleri

Genelde;

- *Bağımsız* olma özellikleri gösterirler. Bu özellikleri öğrenme etkinliklerinde de görülür.
- Yüksek *amaç* ve *ideallere* sahiptirler.
- Faaliyetlerini başlatmak için bir dış kuvvete ihtiyaç duymazlar, yani *içten denetimlidirler*.
- Yaşamlarındaki olayları *denetim altına alabileceklerine* inanırlar, *kaderci değildirler*.

- *Mükemmel olma* özelliğini gösterirler.
- *Özgüvenleri* yüksektir (Clark, 1997; Davis & Rimm, 1989; Hallahan & Kauffman, 1978; Leroux & Mcmillan, 1993; Parke, 1989; Rogers, 1986 ; Sisk, 1987 ve Whitmore, 1980).

Ahlâkî Özellikleri

Genelde;

- *Ahlâki duyarlılıkları* erken yaşta yoğun olarak görülür.
- Açlık, nükleer savaş, çevre kirliliği, barış, uluslar arası ilişkiler gibi *dünya sorunlarına* diğer yaşlıtlarına göre daha duyarlıdırlar.
- *Sorgulayıcı, keskin gözlemci, mantıkî düşünür* olma özellikleri göstermeleri nedeniyle, eşitsizliği, haksızlığı, çifte standardı fark ederler.

§ Bunları önlemede etkisiz olmaları kendilerini *çaresizliğe* iter.

- Keskin *adalet duygusuna* sahiptirler.

Zihinsel Özellikleri

Genelde;

- Doğumlarından itibaren gördükleri, işittikleri, dokundukları şeylere yaşıtlarına oranla daha fazla ilgi gösterirler, dikkatlerini daha uzun süre yoğunlaştırabilirler.
- Daha büyük yaşlarda da dikkat süreleri daha uzundur. Daha meraklı olmaları, çok şey öğrenme isteklerine sahip olmaları nedeniyle, bir sorunla karşılaştıkları zaman, bu konu üzerinde akıllarını daha uzun süre çalıştırabilirler.
- Kolaylıkla kavram oluştururlar.
- Düşünceleri akıcıdır.
- Kolayca ezberleme ve ezberlediklerini de uzun süre belleklerinde koruyabilme özelliğine sahiptirler.
- Sözcük hazineleri zengindir.
- Kendi başlarına okumayı öğrenirler.
- Sayılara erkenden ilgi duyabilirler.
- Zaman kavramı erken gelişebilir.
- Yeni mekanik aletler keşfedip inşa edebilirler.
- İki işi aynı anda yapabilirler.

- Yüksek düşünce süreçlerini çalıştırıcı şekilde bilgilerin aktarılmasından hoşlanırlar.
- Daha az yapılaşmış öğrenme materyalini tercih ederler.
- Başladıkları görevlerin bitirilmesi için kendilerine daha fazla fırsat verilmesini isterler (Clark, 1997; Freeman, 1991; Hallahan & Kauffman 1978; Parke, 1989 ve Sisk, 1987).

Farklı özellikler gösteren üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilere uygulanacak öğretim programının da eğitim gereksinmelerini karşılayacak şekilde farklılaştırılması gerekir. Dış ülkelerde, özellikle Amerika'da üstünlerin eğitim ve öğretimlerine ilişkin yönetsel önlemlerin başlıcalarını, **Hızlandırma** (birinci sınıfa erken başlatma, sınıf atlatma, ders atlatma), **Gruplara Ayırma** (b

enzer özellikler gösteren öğrencilere birlikte çalışma imkânı elde etmeleri için uzun veya kısa süreli çeşitli düzenlemeler – özel sınıflar veya özel okullar

, normal sınıflarda oluşturulan seviye grupları, yarım gün veya geçici gruplamalar, içeriği daha kısa zaman diliminde verme)

ve

Zenginleştirme

(süreç ve içerik açısından)

□

vb. gibi birkaç grupta incelemek mümkündür (Davis ve Rimm, 1989; Enç, 1979).

KAYNAKÇA

Ataman, A. G. (1984). □ Ankara ili resmi şehir ilkokullarındaki üstün yetenekli çocukların fiziksel gelişim özelliklerinin değerlendirilmesi □ Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 132.

Clark, B. (1997). *Growing up gifted* (5th ed.). Upper Saddle River, New Jersey, Columbus, Ohio: Merrill, an imprint of Prentice Hall.

Davis, G. A. & Rimm, S. B. (1989). *Education of the gifted and talented* (2nd Ed.). New Jersey 07632: Prentice Hall, Inc.

Enç, M. (1979). *Üstün beyin gücü*. Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Yayınları No: 83.

Freeman, J. (1991). *Gifted children growing up*. London: Cassell; Portsmouth, NH: Heinemann Educational.

Hallahan, D. P. & Kauffman, J. M. (1978). *Exceptional Children. Introduction to special education*. Englewood Cliffs, New Jersey 07632: Prentice Hall, Inc.

Leroux, J. & McMillan, E. (1993). *Smart teaching: Nurturing talent in the classroom and beyond*. Ontario: Pembroke Publishers.

Parke, B. N. (1989). *Gifted students in regular classrooms*. Boston: Allyn and Bacon.
Renzulli, J.S. (1986). The three-ring conception of giftedness: a developmental model or creative productivity. Yer aldığı eser. R.J. Sternberg ve J.E. Davidson (Ed.). *Conception of Giftedness* (ss. 53-92). Cambridge: Press Syndicate of the University of Cambridge

Rogers, K. B. (1986). Do the gifted think and learn differently? A review of recent research and its implications for instruction. *Journal for the Education of the Gifted*, X (1), 17-39.

Sisk, D. (1987). *Creative teaching of the gifted*. New York: McGraw Hill Book Co.

Whitmore, J. (1980). *Giftedness, conflict and underachievement*. Boston: Allyn & Bacon.